

Posudek vedoucího bakalářské práce

název práce: Archaické myšlení neolitu

autor práce: Veronika Hýlová

katedra: Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou FF UK

vedoucí práce: Mgr. Petr Květina, Ph.D.

Práce se zabývá takovými projevy chování neolitických společností, které bychom mohli označit za doklady archaického způsobu myšlení. To je jedním ze základních činitelů, které odlišuje tzv. archaické společnosti od nás samotných. V tomto srovnání je to právě faktor odlišnosti v myšlení a kognitivním vnímání světa, jež svým významem dalece předstihuje odlišnost technologické úrovně studovaných kultur. Autorka materiální i ideové projevy patřící do sféry archaického myšlení označuje jako „neolitické náboženství“. To se může zdát jako trochu deformující přístup, ale pravdou je, že autorka v úvodu práce vysvětluje, že pod tímto označením rozumí víru v možnost magického ovlivnění racionálně neovlivnitelného, symbolické magické kategorizace, udržování světového pořádku či totemismus.

Geograficky se práce věnuje především území Česka a Slovenska s tím, že dílčím způsobem se dotýká také oblastí Předního východu, Západní i Východní Evropy. Chronologicky je potom většina údajů rámována lety 5600 – 4200 cal. BC.

Základem předložené práce je bezpochyby teoretická část, která je rozdělena na dvě kapitoly: archeologickou a (kulturně) antropologickou. V první z nich se autorka pokusila o charakteristiku dynamiky vývoje neolitického náboženství (informace o pohřbech, nálezích sakrálních artefaktů a architektury, doklady symbolického chování, existenci monumentální architektury apod.). V druhé, antropologické části se autorka zaměřila na dosavadní teoretický koncept uchopení „náboženství“ u archaických populací. Na tomto základě V. Hýlová vytvořila model, který se pokusila aplikovat na neolitický kulturní a chronologický horizont.

V úvodní části se autorka věnuje dějinám bádání o neolitickém náboženství v našich zemích a také celosvětově. Především tato druhá zmíněná část by si jistě zasloužila doplnění. Polehčující okolností ovšem je, že většinu z klíčových prací V. Hýlová dále v práci cituje (M. Gimbutas, J. Cauvin, K. Schmidt...).

Za trochu zbytečně zjednodušující považuji kapitolu věnovanou procesu neolitizace. Jde o to, že právě samotný proces přechodu mohl mít za a) sakrální aspekty, b) mechanismus přenosu ve střední Evropě, v němž významnou roli zřejmě hrálo domácí postmezolitické obyvatelstvo, mohl mít na vývoj archaického myšlení neolitu zásadní vliv (viz např. Duerr 1997, Divišová 2012).

V obsáhlém oddíle se kandidátka věnuje archeologickým dokladům sakrální složky neolitické kultury. Postupně se věnuje neolitickým hrobům a pohřebišťům, antropomorfní a zoomorfní plastice, keramickým nádobám jakožto nositelům symbolického významu, ozdobám a obecně dalším movitým artefaktům. Samostatně probírá V. Hýlová monumentální architekturu kam patří především rondely z období mladšího neolitu. Dále je v textu věnován prostor otázce neolitického dlouhého domu a jeho symbolickým aspektům (domy živých a domy mrtvých).

V (kulturně) antropologické části bakalářské práce se autorka pokusila z tematické literatury abstrahovat významové roviny „náboženství“, které by modelově připadaly v úvahu pro období neolitu. Takové našla ve společné manifestaci víry komunity, v magických praktikách (snaha o ovlivnění racionálně neovlivnitelného), totemismu, ve snaze zajistit sakrální udržení světového řádu. Problém je v trochu útržkovité rešerši odborné literatury, ve které postrádám citaci klasika antropologie náboženství Clifforda Geertze (např. 1966) anebo aktuální kompendium Jacka Ellera (2007). To je ale možné zrovna tak posuzovat jako chybu vedoucího práce, který měl kandidátku včas upozornit.

Nejcennějším, i když ne-archeologicky zaměřeným, oddílem bakalářské práce je podle mého názoru její praktická část. Zde bylo cílem načrtnout hypotetický překlenovací most mezi výše teoreticky popsaným archaickým myšlením neolitu a světem myšlenek a chování současného člověka. S využitím standardního metodického aparátu sociologie byl získán poměrně velký počet respondentů (357 dotazovaných subjektů), kteří zodpověděli otázky obsažené ve výzkumném dotazníku. Otázky byly směřovány obecně k magickému myšlení a konkrétně (hypoteticky) k jeho jednotlivým sledovaným okruhům (magie, víra v nadpřirozeno, udržování světového řádu, totemismus, černá magie). Celkem proběhly dvě dotazovací kola, během nichž byly získány odpovědi na 10 otázek. Metodický problém vidím v hodnocení získaných odpovědí, kdy jim bylo přiřazeno bodové hodnocení na škále 0, 1, 2 (0=negativní, 1=neutrální, 2=pozitivní). Z hlediska statistického výzkumu korelací je při tom toto rozdělení chybné a mělo by být -1, 0, 1.

Také potenciál obdržených informací nebyl bohužel dostatečně vyčerpán. Z uvedeného totiž vyplývá, že autorka neprovedla vícerozměrnou analýzu korelací získaných odpovědí navzájem ani jejich dalších parametrů. Tento úkol zůstává proto otevřený do budoucna (jak ostatně sama autorka přiznává). I tak se ovšem podařilo přesvědčivě ukázat, že magické myšlení archaického člověka je přítomné i u lidí žijící v současné éře (post-industriální, digitální, urbánní...).

Závěr

Autorka práce Veronika Hýlová i přes některé výše uvedené dílčí výhrady úspěšně splnila vytčený cíl a podařilo se jí a) přehledně shrnout problematiku archeologických materiálních dokladů náboženství v neolitu, b) na základě antropologické literatury vytvořit schéma potenciálně modelových okruhů archaického myšlení v neolitu, c) provést vlastní praktické šetření na téma reziduálního archaického myšlení u lidí současné Západní společnosti.

Lze konstatovat, že téma práce „Archaické myšlení neolitu“ bylo splněno. Doporučuji práci hodnotit jako „výbornou“.

Literatura:

- Divišová, M. 2012: Current Knowledge of the Neolithisation Process: a Central European Perspective. *Interdisciplinaria archaeologica. Natural Sciences in Archaeology* 3, 141-153.
- Duerr, H. P. 1997: *Sedna aneb láska k životu*. Brno: Horus.
- Eller, J. D. 2007: *Introducing Anthropology of Religion. Culture to the Ultimate*. New York and London: Routledge.
- Geertz, C. 1966: Religion as a Cultural System. In: Banton, M. (ed.) *Anthropological Approaches to the Study of Religion*. ASA Monographs 3. London: Tavistock Publications, 1-46.